

Massale stranding van Zeekoeten in november 1990

Steve Geelhoed

Motto: staring at myself reflected in the eyes of the dead bird on the beach. I'm alive. (R. Smith).

Inleiding

Dinsdagavond 20 november 1990 werden verschillende medewerkers van het N.S.O. (Nederlands Stookolie-slachtoffer Onderzoek) gemobiliseerd vanwege het massaal aanspoelen van olie én zwaar met olie bevuilde zeevogels. Dientengevolge heeft ondergetekende het strand tussen Noordwijk en IJmuiden in de periode 21-30 november een aantal maal afgezocht op (zee)vogelkadavers. Een overzicht van de resultaten van deze tellingen wordt in dit schrijven gepresenteerd. Echter niet nadat een beschrijving is gegeven van het telgebied en de telmethode.

Telgebied

Het strand tussen Noordwijk en IJmuiden is onderverdeeld in vier trajecten met een totale lengte van 25 km:

1 Noordwijk-Langevelderslag	km-paal 81000-75000
2 Langevelderslag-Zandvoort	km-paal 75000-67500'
3 Zandvoort-Bloemendaal	km-paal 67500-62500'
4 Bloemendaal-IJmuiden	km-paal 62500-56000'

Op 22 november werd het traject Zandvoort-IJmuiden door tientallen vrijwilligers schoongemaakt. De verzamelde olie- en vogelresten werden verwijderd en in grote containers gestort, zodat het strand tussen km-paal 65²⁵⁰ en 67⁵⁰⁰ vogelloos was voordat het geteld kon worden.

Werkwijze

Tussen 21 en 25 november is het strand tussen Noordwijk en IJmuiden middels deeltrajecten te voet geteld. Op 30 november is het traject Zandvoort-Bloemendaal wederom geteld. Tijdens de tellingen zijn alle vogelkadavers

geregistreerd, ongeacht of ze met olie waren besmeurd. Naast de soort, leeftijd, geslacht en andere bijzonderheden wordt per kadaver genoteerd of het met olie is besmeurd. Hierbij worden drie categorieën onderscheiden:

- + kadavers met oliesporen,
- (vrijwel) complete kadavers zonder oliesporen,
- ? incomplete kadavers zonder oliesporen.

Bij de eerste categorie wordt bovendien een schatting gemaakt van het bevuilingspercentage. Per kadaver wordt er ook een indicatie gegeven van de verblijfsduur op het strand. Hierbij wordt de volgende indeling gehanteerd:

vers	1 dag; ogen zichtbaar,
vrij vers	1 à 2 dagen; vogel nog heel; weinig stank,
vrij oud	ca 2 weken; vogel nog compleet; stank,
oud	vogel incompleet; weinig stank,
zeer oud	alleen uitgedroogde resten.

Om dubbeltellingen te voorkomen, worden de vleugelpunten, voor zover mogelijk, afgeknipt. Tussen Zandvoort en IJmuiden is een tiental Zeekoeten verzameld voor inwendig onderzoek door N.S.O. medewerkers.

Resultaten

De resultaten van de tellingen tussen 21 en 25 november zijn samengevat in tabel 1. Op 30 november zijn slechts twee Zeekoeten gevonden. In tabel 1 valt de geringe soortenrijkdom op, 83,3% van de gedetermineerde vogels bestaat uit Zeekoeten. Alken zijn met 5,0% op grote afstand tweede. De overige soorten zijn relatief weinig gevonden. Normaliter vormen meeuwen en alkachtigen samen ongeveer de helft van alle vondsten. In de periode 1969-1985 zijn ruim 100000 vogelkadavers op onze kust aange troffen. Meeuwen en alkachtigen vormden het gros ervan met respectievelijk 28,6 en 22,7% (Camphuyzen, 1989).

De dichtheid (aantal vondsten per km) neemt van 6,5 op het meest zuidelijke traject toe tot 28,2 op het meest noordelijke stuk. Vergeleken met oude tellingen zijn dit hoge dichtheden. In de eerste helft van de jaren tachtig werden op hetzelfde traject dichtheden gevonden die zelden boven de zes lagen (Braat & Stuart, 1985; Sterk & Stuart, 1985). De hoogste dichtheden worden normaal gesproken in de

wintermaanden gevonden. Olie wordt dan langzamer afgebroken dan 's zomers en blijft derhalve langer gevaarlijk voor vogels (Camphuysen, 1989).

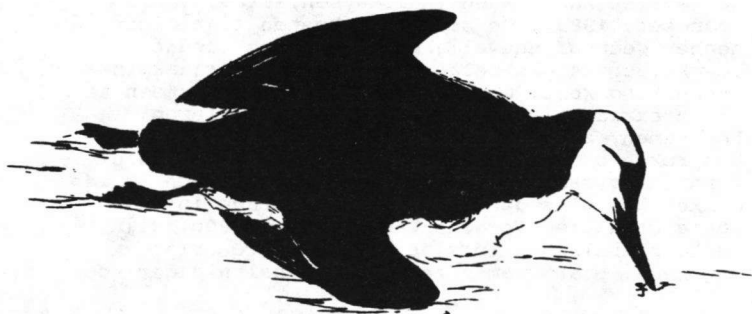
Tabel 1 Overzicht van de vondsten tussen Noordwijk en IJmuiden in de periode 21-25 november 1990.

soort	I	II	III	IV	totaal
Roodkeelduiker				1	1
Fuut	1		2		3
N. Stormvogel			1	1	1
Jan van Gent	2	3	2	2	9
Aalscholver			1		1
Eidereend				1	1
Zwarte Zeeëend				10	10
Grote Mantelmeeuw	1				1
Zilvermeeuw	6	2		2	10
Drieteenmeeuw				1	1
Dwergmeeuw	1				1
Meeuw spec.	1				1
Alk		4	7	8	19
Zeekoet	27	78	54	156	315
Papegaaiduiker				1	1
Kleine Alk		1	1		2
Vogel spec. (1)			60		60
Totaal	39	88	128	183	438
dichtheid	6,5	11,7	25,6	28,2	17,5
bevuil. † (2)	min 76,9	95,5	98,5	98,9	95,0
	max 92,3	97,7	100,0	99,5	98,4

(1) Hiermee worden de verwijderde vogels tussen km-paal 65²⁵⁰ en 67⁵⁰⁰ bedoeld.

(2) Het verschil tussen minimum en maximum percentage wordt veroorzaakt door de categorie -?.

Ook het bevuilingspercentage (aandeel met olie besmeurde vogels), dat ligt tussen de 76,9 en 100,0%, is hoog te noemen. Tussen 1969 en 1985 bedroeg het bevuilingspercentage 68,4% (Camphuysen, 1989). Het verschil wordt nog schrijnender als we bedenken, dat driekwart van de vondsten in 1990 volledig met olie besmeurd was. Een groot aantal vogels was bedekt met en omringd door een dikke laag teer.

Dode Zeekoet zoals ze worden aangetroffen op het strand. Tekening: Steve Geelhoed.

Tenslotte, enkele opmerkingen over de Zeekoet. Van de gevonden Zeekoeten is 92,7% (N=41) aan de hand van veerkenmerken (cf Sandee, 1983) als ouder dan 1 kalenderjaar gedetermineerd. Bij sectie van verzamelde Zeekoeten (N=41) werd op grond van de afmetingen van de "bursa Fabricii" eveneens een hoog percentage ouder dan 1 kalenderjaar vastgesteld. De vogels die met een dikke laag olie overdekt waren (N=6), verkeerden in goede conditie en hadden voldoende vetreserves. Vogels met een geringe oliebesmeuring (N=25) hadden een slechte conditie en waren vaak broodmager (mond. med. C. Camphuysen, G. Keyl). Opvallend is het ontbreken van "gebrilde" Zeekoeten. Vogels waarvan de koptekening zichtbaar was, behoorden alle tot de ongebrilde vorm (N=49). Slechts één Zeekoet vertoonde geen spoor van olie; ruim 80% (N=315) daarentegen was volledig met olie bedekt.

Discussie

De besproken stranding behoort tot een van de meest massale van de afgelopen decennia. Alleen de stranding in januari-februari 1990 (Camphuysen, 1990a) valt in dezelfde orde van grootte. Ook het tijdstip van de stranding is uitzonderlijk. De hoogste aantallen Zeekoeten en andere stookolieslachtoffers worden normaliter hartje winter (jan-apr) gevonden na een snelle toename in december. In de loop van het voorjaar nemen de dichtheden geleidelijk af tot zeer lage dichtheden in de zomer en herfst (juni-nov; Camphuysen, 1989). Hoewel een groot deel van de 's winters angespoelde Zeekoeten met olie is besmeurd (89,0%, N=14554), is het de vraag of olie als directe doodsoorzaak

aangemerkt kan worden (Camphuysen, 1989; Van Franeker, 1983). De meeste Zeekoeten zijn mager en hebben geen of nauwelijks vetreserves, zodat voedselgebrek als belangrijkste doodsoorzaak in aanmerking komt. Oliebesmeuring zal echter een te grote extra belasting voor vermagerde dieren betekenen, zodat de dood sneller intreedt. Bij de besproken stranding is de dood (vrijwel) uitsluitend veroorzaakt door olie. De vogels waren in een dikke laag olie gehuld en ze verkeerden in een goede conditie. Volgens Camphuysen (1990b) zijn zulke olieslachtoffers de laatste jaren niet algemeen, maar kwamen ze vroeger veelvuldiger voor.

Dankwoord

Pim Edelaar, Menno Reemer en andere leden van de J.N.V. Afdeling Bollenstreek worden bedankt voor hun hulp bij het tellen van het traject Noordwijk-Zandvoort. Cees Camphuysen en Guido Keyl van het N.S.O. worden bedankt voor het verstrekken van informatie over de inwendige toestand van de Zeekoeten.

Literatuur

- Braat, C. & J. Stuart, 1985. Stookolieslachtoffers op de kust van Zuid-Kennemerland. *Fitis* 21(1): 1-7.
- Camphuysen, C.J., 1989. Beached bird surveys in the Netherlands, 1915-1988. (Techn. Rapport Vogelbescherming 1) Werkgroep Noordzee, Amsterdam.
- Camphuysen, C.J., 1990a. Massastrandings van Alk (*Alca torda*) en Zeekoet (*Uria aalge*) op de Nederlandse kust, jan-feb 1990. *Sula* 4(1): 23-25.
- Camphuysen, C.J., 1990b. Dieet, leeftijd en geslacht van de Zeekoet (*Uria aalge*) in de Nederlandse Noordzee in het voorjaar. *Sula* 4(2): 41-54.
- Franeker, J.A. van, 1983. Inwendig onderzoek aan zeevogels. Nieuwsbrief N.S.O. 4(4/5): 144-167.
- Sandee, H., 1983. Kleurcontrast in de vleugeldekveren bij Alk en Zeekoet. Nieuwsbrief N.S.O. 4(4/5): 133-143.
- Sterk, A. & J. Stuart, 1985. Stookolie- en vorstslachtoffers op de kust van Zuid-Kennemerland. *Fitis* 21(4): 146-151/Mooi hè, die natuur 1(1): 33-39.

S. Geelhoed, Leon, Springerlaan 300, 2033 TH Haarlem